

La Federació Agrícola Catalana-Balear i el congrés agrícola de Santa Coloma de Farners (1916)

JORDI PLANAS
Universitat de Barcelona

Resum: Els dies 11 i 12 de juny de 1916 va tenir lloc a Santa Coloma de Farners el XIXè congrés de la Federació Agrícola Catalana-Balear. En aquest article s'expliquen els orígens d'aquesta organització, la creació de la qual va ser resultat d'un llarg procés promogut directament per l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre; les entitats adherides, amb especial atenció a les de la comarca de la Selva; i els congressos agrícoles que va organitzar entre 1898 i 1923, amb especial atenció al que es va celebrar l'any 1916 a Santa Coloma de Farners.

Paraules clau: agricultura, associacions agràries, Federació Agrícola Catalana-Balear; Institut Agrícola Català de Sant Isidre; Santa Coloma de Farners.

Abstract: *On 11th and 12th June 1916 took place in Santa Coloma de Farners the nineteenth congress of the Agricultural Catalan-Balearic Federation (Federació Agrícola Catalana-Balear). This article explains the origins of this organization, the creation of which was the result of a long process promoted directly by the Catalan Agricultural Institute of San Isidro (Institut Agrícola Català de Sant Isidre); its member institutions, with special attention to the ones from the county of La Selva; and the agricultural congresses that this federation organized from 1898 to 1923, with particular attention to the agricultural congress that was held in 1916 in Santa Coloma de Farners.*

Keywords: *agriculture, agricultural associations, Agricultural Catalan-Balearic Federation; Catalan Agricultural Institute of San Isidro; Santa Coloma de Farners.*

Quaderns de la Selva, 28 (2016)
41-69

L'11 de juny de 1916 s'inaugurava amb solemnitat al Cercle Cultural Colomenc (aleshores anomenat "Círcol Columbense") el XIXè congrés de la Federació Agrícola Catalana-Balear. Durant aquell cap de setmana la vila de Santa Coloma de Farners va acollir un centenar de congressistes vinguts d'arreu de Catalunya per discutir unes ponències sobre l'agricultura i l'explotació forestal prèviament encarregades a especialistes reconeguts. Hi assistiren representants de les principals institucions agràries catalanes i altres personalitats rellevants, com ara el rector de la Universitat de Barcelona, el bisbe de Girona i diversos parlamentaris.

No cal dir que per a una localitat que aleshores comptava amb poc més de cinc mil habitants, aquella celebració era un fet extraordinari, de manera que tant les autoritats locals com les diferents entitats associatives, encapçalades pel Sindicat Agrícola de Santa Coloma de Farners, que fou la principal entitat organitzadora, s'implicaren a fons per assegurar l'èxit de la celebració. En la "Lletra de convit" al congrés, llegim que, un cop la Federació Agrícola Catalana-Balear acceptà la iniciativa del Sindicat Agrícola de Santa Coloma de Farners d'organitzar el congrés,

"la nova produí un bell esclat d'entusiasme i prompte s'aplegaren, sense distinció de partits, de classes, ni opinions, totes les forces vives de la població, íntimament persuadides de la gran transcendència de l'acte que anava a celebrar-se, i disposades a treballar per a que el Congrés d'aquest any no desmereixi en importància dels anteriorment celebrats".¹

En la comissió organitzadora, a més del president i el secretari de la Federació Agrícola Catalana-Balear, Josep Vidal Barraquer i Joan Riba Ferré, respectivament, hi havia, com a representants locals: l'alcalde, Joan Llinàs Coll; el president del Sindicat Agrícola, Ferran Vilallonga; el president del Círcol Colomenc, Tomàs Barrera; el president de la Lliga Regionalista, Josep Maria Bofill Galtés; el president de la Societat Coral, Isidre Costa; el president de l'Ateneu, Pere Carós; el president de la societat "Esperanta Idealo", Pere Costa; el president del Centre Radical, Miquel Matas; el tresorer del Sindicat Agrícola, Josep Maria Oller; els tinents d'alcalde Manuel Barrera i Josep Boadas; el secretari de l'Ajuntament, Artur Baldrís, i el secretari del Sindicat Agrícola, Josep Maria Aragó. Segons la crònica que en va fer el corresponçal de *La Vanguardia*, el congrés va ser un èxit "*lo mismo por la importancia de los temas discutidos que por haberse asociado la población en masa y haber procurado por cuantos medios han estado á su alcance hacer grata á los congresistas la estancia en aquella Ciudad*".² El corresponçal d'*El Día Gráfico* també insistia en la participació entusiasta dels veïns de Santa Coloma:

"Todos los vecinos han tomado parte entusiasta en los preparativos para la celebración del Congreso Agrícola. Las fachadas de las casas han sido remozadas y el

1 Federació Agrícola Catalana-Balear (FACB), *XIX Congrés celebrat a la ciutat de Santa Coloma de Farners els dies 11 i 12 de juny de 1916*, p. 13.

2 *La Vanguardia*, 14.6.1916. Aquest corresponçal va deixar testimoni de les dificultats per allotjar-se aquells dies a la vila: "*Hoteles, fondas, posadas, casas particulares, etc., etc., tenían todos el 'completo' y nuestra peregrinación no cesaba de uno á otro lado sin que se vislumbrara en lontananza una halagadora solución á pesar de que la hora iba siendo avanzada*".

El periòdic quinzenal *Comarca Selvatana* va publicar un número extraordinari dedicat al Congrés Agrícola, amb retrats a la portada dels seus principals protagonistes.

Font: Biblioteca de Catalunya

afirmado de las calles ha sido objeto de reparación. [...] Muchas casas ostentaron vistosas colgaduras y lucieron espléndida iluminación”.³

A banda de les sessions del congrés, que van tenir lloc en el Círcol Colomenc, es van celebrar concerts i balls al carrer i als locals de les diverses entitats locals, a més de nombroses activitats extraordinàries (concursos, exposicions, excursions), que van fer que aquests dies es visquessin amb una “*excepcional animación*”.⁴

Aquest fou el 19è d'un total de vint-i-sis congressos que, des del 1898 fins al 1923, va celebrar amb periodicitat anual la Federació Agrícola Catalana-Balear. En aquest article s'explica la creació d'aquesta organització, impulsada per l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre; les entitats adherides, amb especial atenció a les de la comarca de la Selva; i els congressos agrícoles, amb especial atenció al que es va celebrar l'any 1916 a Santa Coloma de Farners.

L'Institut Agrícola Català de Sant Isidre i el moviment agrarista de finals del segle XIX

La creació de la Federació Agrícola Catalana-Balear fou la culminació d'un procés inspirat i promogut directament per l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI), l'organització que agrupava els grans propietaris rurals catalans.⁵ Des de la seva fundació, el 1851, l'IACSI va intentar vertebrar la seva implantació territorial per mitjà de la creació de subdelegacions a les principals localitats de Catalunya. Es creaven a les capitals de comarca o de subcomarca, quan reunien un nombre suficient de socis (inicialment era un mínim de vint). D'aquesta manera es volia mirar d'evitar l'aïllament dels socis que no residien a Barcelona, donar-los una articulació més sòlida amb la direcció de l'IACSI i, al mateix temps, afavorir la difusió dels nous coneixements i tècniques agrícoles. Segons Jaume Maspons, l'any 1853 ja hi havia subdelegacions de l'IACSI a Terrassa, Artés, Vilafranca del Penedès, Vic, Palafrugell, Igualada, Granollers, Balaguer, Molins de Rei i Cardona, “no tardant en constituir-se-n moltes més, fins y tot fora de Catalunya”.⁶ Durant els anys cinquanta es van crear unes quaranta subdelegacions a Catalunya i també en algunes localitats de fora del Principat (Ciutadella, Maó, Múrcia). La subdelegació de Santa Coloma de Farners data precisament de l'any 1856 i aquest mateix any es constituí també una subdelegació a Hostalric.

Però després dels primers anys d'eufòria, les subdelegacions van decaure. En un intent de revitalitzar-les, el 1860 ja s'introduïren canvis en el reglament de l'IACSI que donaven més autonomia a les subdelegacions (se'ls cedia una part de

3 *El Día Gráfico*, 12.6.1916.

4 *La Vanguardia*, 12.6.1916.

5 Montserrat Caminal, “La fundació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre: els seus homes i les seves activitats (1851-1901)”, *Recerques*, 22, 1989, p. 117-135.

6 Jaume Maspons Camarasa, “Agricultura”, dins la *Geografía General de Catalunya* dirigida per Francesc Carreras Candi, vol. I: Catalunya, Barcelona, s.d., p. 553.

la recaptació de les quotes per poder mantenir un local de reunió, subscripcions a revistes agrícoles, etc.), sense gaire resultat. Uns anys més tard, quan començaven a manifestar-se els primers símptomes de la crisi agrària de finals del segle XIX, trobem a les pàgines de la Revista de l'IACSI repetides exhortacions als propietaris rurals perquè abandonessin l'aïllament i s'adherissin a l'IACSI. El 1877 Narcís Fages de Romà es queixava que l'IACSI no assolía la influència i el poder

“que alcanzaría, si cuantos hacendados tienen el interés y el deber de unirse á ella así lo verificasen, viniendo con ello á constituir en cada comarca Subdelegaciones de la propia sociedad, que por lo numeroso y respetable de los individuos que las compusiesen, se conquistasen la consideración y el respeto de todas las demás clases y corporaciones del Estado”.⁷

I al començament de l'any següent, en l'assemblea general de l'IACSI, el vicepresident reconeixia els problemes que trobava l'entitat per millorar la seva implantació social:

“si al Instituto le falta algo a donde en lo sucesivo pueda dirigir sus esfuerzos, era lo que llamaría popularizarse; esto es, hacerse la institución de toda la clase propietaria y labriega, procurándose [...] que constituyera su centro en Barcelona, su punto de cita de siempre, su casa de todos, la institución de que todos se valieran y a que todos diesen vida, al propio tiempo que su organización se extendiera como una malla por las cuatro provincias catalanas”.⁸

Fixem-nos que el vicepresident de l'IACSI ja no apel·lava només als hisendats, sinó que aspirava a que l'IACSI es convertís en la institució de “*toda la clase propietaria y labriega*”. Com que l'IACSI era una associació privativa dels propietaris agraris, aquesta nova orientació va exigir reformar de nou el seu reglament. L'any 1888 es creà una nova categoria de socis adherits oberta als pagesos no propietaris i a tots aquells que tinguessin un interès directe o indirecte per a les coses del camp. Pagaven només quatre pessetes de quota anual (els socis residents pagaven aleshores una quota de 20 pessetes d'entrada i 60 pessetes de quota anual) i, a canvi, rebien *La Pagesia*, el suplement de la Revista de l'IACSI redactat en català. Des d'un inici, *La Pagesia* va fer crides constants a la unió de tots els pagesos catalans a l'entorn de l'IACSI.

La Pagesia es començà a publicar l'abril de 1888 i –segons manifestava el seu director, Rafael Roig i Torres, en el primer número de la revista– pretenia constituir “un poderós element de propaganda agrícola que será l'eco, lo tornaveu de la Pagesia Catalana [...]. Lo suplement á la Revista que l'Institut ofereix avuy á las classes agricultoras, será lo llás perenne de unió entre nostra pagesia”. *La Pagesia* també era distribuïda gratuïtament entre els socis residents i corresponsals, i els seus subscriptors eren considerats automàticament agricultors adherits a l'IACSI. Concebut com “*el periódico de batalla y de propaganda*”, tenia inicialment una periodicitat quinzenal, però l'any 1893, en el moment àlgid de la crisi agrària, l'IACSI

7 Rev.IACSI, 1.7.1877.

8 IACSI: Memòria de l'any 1877.

va decidir publicar-lo cada setmana per tal que “*suministre las noticias del momento, las primeras impresiones de los acontecimientos*”, a diferència de la Revista de l'IACSI, que havia de ser un periòdic de caire més científic.⁹ Un any després va tornar a ser quinzenal i després de 1895, quan l'agitació social va amainar, va deixar de publicar-se i, en contrapartida, s'augmentà el nombre de pàgines de la Revista de l'IACSI, tot donant-li “*el tono y condiciones que la crisis agrícola hace necesarios*”.¹⁰

L'any 1887 l'IACSI va iniciar una campanya per exigir del Govern espanyol la protecció dels interessos agraris davant de la crisi que patia aleshores el sector agrari. Amb aquest objectiu els seus dirigents van recórrer diferents comarques catalanes, tot celebrant multitudinàries “reunions d'agricultors” per demanar-los el suport a les peticions que havia formulat l'IACSI al Govern espanyol, que es concretaven en la denúncia dels tractats de comerç i la reforma dels aranzels de

La Revista de l'IACSI, que era al mateix temps l'organ de la FACB, va ressenyar el congrés agrícola de Santa Coloma de Farners en diversos números de la revista.

Font: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

9 Rev.IACSI, 1.1893.

10 Rev.IACSI, 1.1896.

duanes en una orientació més proteccionista, la rebaixa de la contribució territorial i de les tarifes de transports, l'organització del crèdit agrícola i d'institucions d'ensenyança agrícola i la construcció de canals de rec, entre altres demandes. En aquella "peregrinació per Catalunya" els dirigents de l'IACSI van recollir unes 22.000 signatures a una instància adreçada al Govern espanyol que, per mitjà de la comissió permanent de l'IACSI a Madrid, fou presentada al president del Consell de Ministres el març de 1888.

Un any després, sense haver rebut una resposta satisfactòria del Govern, l'IACSI va reunir tots aquells que s'havien adherit a les peticions, per reforçar-ne l'adhesió i acordar les mesures a prendre. En la convocatòria, l'IACSI ja es manifestava confiat que d'aquell acte en sorgiria "la unió completa de tots los qui de la terra viuen y que per ella sofréixen" i que, perquè fos una demostració de força, seria un acte multitudinari.¹¹ L'assemblea va tenir lloc el 12 de maig de 1889 al Teatre Principal de Barcelona, que es va omplir completament amb representants d'un gran nombre d'associacions de les diferents comarques catalanes.¹² L'objectiu primordial de la reunió era, segons va expressar un dels seus dirigents, Magí Sandiumenge, "el de dejar bien sentada la mancomunidad de ideas que existe entre los agricultores de Cataluña y el Instituto, en cuanto al modo de apreciar las cuestiones económicas relacionadas con el trabajo y la producción agrícolas".¹³

Aquella mateixa tarda es reuniren els membres de la junta directiva de l'IACSI juntament amb alguns representants d'associacions i localitats representades en l'assemblea per discutir "la idea de que prenia peu l'Institut al intentar l'organització de tota la classe agrícola de Catalunya, idea que fou unànimament acceptada per tots los concurrents".¹⁴ L'objectiu era aconseguir "que'n cada poble han de constituir una Junta que convé que's formi pera que estiga en tot temps en relació ab lo Institut, a l'objecte de defensar l'agricultura y la propietat de Catalunya".¹⁵ Els presidents de les diverses associacions agràries de Catalunya s'afegirien a la junta directiva de l'IACSI i es constituïria un organisme superior, la Unió Agrícola de Catalunya, que orientaria les accions que calia emprendre per afrontar els grans problemes agraris.

Formaven part de la Unió Agrícola tots els socis de l'IACSI i de les associacions agrícoles del Principat adherides a la Unió, així com tots els propietaris, masovers, parcers, arrendataris i jornalers del camp que individualment s'hi adherissin i també tots aquells que, sense formar part d'aquestes categories, simpatitzessin amb els seus objectius i volguessin donar-hi suport.¹⁶ La junta superior que havia de governar

11 "Lo Institut Agrícola Catalá de Sant Isidro als propietaris y pagesos de Catalunya", *La Pagesia*, 29.4.1889.

12 Segons els organitzadors, s'hi trobaven representats un total de 24.000 agricultors (*Rev.IACSI*, 15.5.1889).

13 IACSI: Memòria de l'any 1889.

14 *La Pagesia*, 31.5.1889.

15 *Ibidem*.

16 *Reglamento de la Unión Agrícola de Cataluña bajo la base del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro*, Barcelona, 1889, art. 3 i 4.

la Unió Agrícola de Catalunya estava formada per la junta directiva de l'IACSI (el president i secretari de la nova organització eren els de l'IACSI), els presidents de les subdelegacions de l'IACSI, que aleshores eren una vintena,¹⁷ i els presidents de les associacions adherides. S'havien de reunir ordinàriament cada tres mesos i una comissió permanent formada per tres membres es reuniria quinzenalment. La Unió Agrícola de Catalunya adoptà com a òrgan d'expressió el periòdic *La Pagesia* i, uns mesos més tard, en virtut del Reial decret de cambres agrícoles del 14 de novembre de 1890, es convertí en la Cambra Agrícola de Catalunya.

La creació de la Federació Agrícola Catalana-Balear

Amb el Reial decret de cambres agrícoles el Govern espanyol volia canalitzar la mobilització del camp, que a Catalunya havia tingut la seva manifestació més visible en l'assemblea de 1889. En uns moments d'agitació social i d'aparició de formes noves de societarisme pagès, el Govern pretenia que els grans propietaris lideressin el moviment associatiu agrari. Aquest era també l'objectiu de l'IACSI, que al començament dels anys 1890s es proposava

“aumentar nuestras filas por medio de grandes masas en el campo, atraídas por el incentivo de un bello ideal por ellos acariciado, consistente en el establecimiento de numerosos gremios o sindicatos agrícolas cuya misión tendiera a vivificar el espíritu de las clases labriegas para proveer mutuamente, bajo el amparo de nuestro Instituto, a la satisfacción de sus necesidades”.¹⁸

Poc temps després, un grup de dirigents de l'IACSI va promoure la creació d'una Federació de Gremis Agrícoles de Catalunya. Era una iniciativa basada en la nova orientació social de l'Església a partir de l'encíclica del Papa Lleó XIII *Rerum Novarum* (1891), amb l'objectiu de “contribuir á l'harmonia de les classes socials y especialment á sa conservació en les regions agrícoles, en les quals si bé combatuda subsisteix encare”.¹⁹ Aquesta iniciativa va fracassar, però, uns anys més tard, la creació de la Federació Agrícola Catalana-Balear fou també el resultat d'aquest intent d'apaivagar la conflictivitat agrària amb associacions interclassistes agrupades entorn de l'IACSI, el qual, d'aquesta manera, mantenia la seva posició preeminent en el moviment associatiu agrari i reforçava la seva capacitat d'influència.²⁰

La Federació Agrícola Catalana-Balear (FACB) es va començar gestar l'any 1898 després de l'èxit assolit en una campanya contra l'augment de la contribució rústica

17 L'IACSI comptava aleshores amb subdelegacions a Tarragona, Girona, Terrassa, Tortosa, Vilanova i la Geltrú, la Bisbal, Vic, Balaguer, Tàrraga, Molins de Rei, Olot, Artés, Sant Pere de Ribes, Puigcerdà, Montblanc, Sitges, Rubí, les Borges Blanques, l'Arboç i l'Alforja. L'any 1900 havien quedat reduïdes a una desena: Girona, Terrassa, Vilanova i la Geltrú, la Bisbal, Figueres, Tarragona, Valls, Balaguer, Tàrraga i Maó.

18 IACSI, Memòria de l'any 1892.

19 Arxiu Diocesà de Barcelona, Entitats: instància presentada als bisbes de les diferents diòcesis de Catalunya, 8.4.1893.

20 Vegeu Jordi Planas, “El Instituto Agrícola Catalán de San Isidro y la organización de los intereses agrarios (1880-1936)”, *Revista española de estudios agrosociales y pesqueros*, 217, 2008, p. 13-48.

i pecuària, en la qual l'IACSI havia establert “*relaciones muy cordiales y afectuosas*” amb una vuitantena de societats agrícoles catalanes i d'altres regions espanyoles:

“Alentada esta Corporación con el éxito alcanzado y persuadida de que á la unión de todas las Sociedades Agrícolas que apoyaron á nuestra Comisión fué debida la victoria, entiende y propone [...] que para estar siempre preparados y unidos á la defensa de los intereses de nuestra hasta hoy desatendida clase agrícola, precisa formar una federación de todas las Sociedades Agrícolas españolas, cuyo Consejo, Junta general directiva ó como quiera llamársela, pudiera estar constituido por los Presidentes de todas las corporaciones asociadas”.²¹

En aquesta circular, l'IACSI ja avançava la proposta de reunir el consell federatiu un cop a l'any en aquella localitat on residís el president, el qual també seria elegit pel termini màxim d'un any. Però s'adheriren a la iniciativa només una vintena d'associacions, gairebé totes catalanes.²² Juntament amb aquestes, l'IACSI va enviar una segona circular en què ja es presentava un projecte de reglament i urgia a “*pasar inmediatamente á la constitución legal de la Federación de Sociedades Agrícolas españolas*” abans d'acabar l'any 1898.²³

La creació d'una federació agrícola espanyola va topiar amb unes dificultats insalvables “*nacidas la mayor parte de las condiciones especiales de cada sociedad*”, que van obligar la junta de l'IACSI a renunciar a la primera idea, “*limitándose a trabajar para organizar cuanto antes una Federación agrícola de las Sociedades catalanas, sin dejar de estrechar cada día más sus relaciones con las demás provincias españolas, en la esperanza de extender otro día la Federación a toda la península*”.²⁴

A l'acte fundacional de la Federació Agrícola Catalana, que va tenir lloc al local de l'IACSI el 27 de febrer de 1899, hi van participar, amb alguna excepció, les mateixes entitats catalanes que ja s'havien adherit inicialment a la proposta: IACSI, Cambra Agrícola de Tortosa, Cambra Agrícola de la Cellera i pobles comarcans, Associació de Propietaris del Vallès, Centre Agrícola del Pla de Penedès, Cambra Agrícola del Penedès, Foment de la Indústria, el Comerç i la Propietat de Girona, Associació d'Agricultors de l'Arboç del Penedès, Cambra Agrícola de Lleida, Unió Agrícola de Manresa, Associació Agrícola de Reus, Lliga de Productors de Vilanova, Centre Agrícola Mercantil de Puigcerdà, Cambra Agrícola de Maldà, Ateneu Barcelonès i Cambra Agrícola de Catalunya.

21 Circular de l'IACSI de 28.6.1898 (*Rev.IACSI*, 15.8.1898).

22 Les associacions adherides eren les següents: Cambra Agrícola de Tortosa i sa comarca, Lliga de Productors de Vilanova i la Geltrú i sa comarca, Associació d'Agricultors de l'Arboç, Centre Agrícola del Penedès, Cambra Agrícola de Maldà, Lliga de Productors de Molins de Rei, Cambra Agrícola de la Cellera i pobles comarcans, Cambra Agrícola de València, Lliga de Productors de la província de Tarragona, Cambra Agrícola d'Albacete, Cambra Agrícola de Tarragona, Lliga de Productors del Principat de Catalunya, Lliga Comarcal de Conill, Foment de la Indústria, el Comerç i la Propietat de Girona, Cambra Agrícola de Jerez de la Frontera, Cambra Agrícola d'Alba de Tormes, Centre Agrícola de Pla del Penedès, Asociación de Agricultores de España, Centre Agrícola Mercantil de Puigcerdà, Associació de Propietaris del Vallès, Círculo de Labradores de Castellón de la Plana, Cambra Agrícola de Medina del Campo (Circular de l'IACSI de 19.10.1898, *Rev.IACSI*, 15.11.1898).

23 *Ibidem*.

24 IACSI: Memòria de l'any 1898.

Concurs de bestiar amb motiu del congrés agrícola
a la plaça d'Orient de Santa Coloma de Farners.

Fotografia: J. Sagarra. Font: *La Il·lustració Catalana*, núm. 680,18.6.1916. Biblioteca de Catalunya

La presidència va recaure en el mateix president de l'IACSI, el marquès de Camps, que fou elegit per aclamació; com a vicepresident fou elegit Guillem de Boladeres, que era soci de l'IACSI des del 1889 i que l'any 1891 havia fundat a Maldà la primera cambra agrícola, i com a secretari general, el marquès de Camps va proposar el nomenament de Francesc de P. Vergés, un altre dirigent de l'IACSI. La redacció del reglament de la Federació fou encarregada a una comissió composta per Frederic Gomis, Modest Lleó i el baró de Purroy, que si bé actuaven en representació d'altres entitats –l'Ateneu Barcelonès, la Cambra Agrícola del Penedès i la Cambra Agrícola de Tortosa, respectivament–, tots eren membres de l'IACSI.

L'IACSI, per tant, va controlar des d'un origen la Federació Agrícola Catalana, que després del congrés celebrat a Palma de Mallorca (1902) va convertir-se definitivament en Federació Agrícola Catalana-Balear (FACB). A partir de l'any 1903, quan la Federació va introduir el costum de celebrar reunions el primer dimarts de cada mes, el lloc de reunió era la sala d'actes de l'IACSI, que formalment era també la seu de la FACB, i la presidència sempre va estar ocupada per un membre destacat de l'IACSI, a vegades fins i tot el mateix president.²⁵ La creació de la FACB va ser una decisió estratègica perquè l'IACSI pogués mantenir el paper preeminent enmig de la proliferació de sindicats i cooperatives que es produïa a Catalunya des del començament del segle XX. Va permetre que l'IACSI, que havia

25 Entre els presidents de la FACB hi trobem fins a cinc presidents de l'IACSI: Carles de Camps (1899-1900), Manuel Raventós (1903-1904), Eusebi de Puig (1905-1906), Ignasi Girona (1906-1907, que l'any 1906 exercí ambdues presidències simultàniament, com havia fet el marquès de Camps), i Carles de Fortuny, baró d'Esponellà (1918-22).

fracassat en l'intent d'implantar la seva estructura pel territori català per mitjà de les subdelegacions, continués essent el referent principal en l'organització i la defensa dels interessos agraris tot convertint-se en “*un verdadero centro director*” de l'associacionisme agrari. En paraules del seu president de l'IACSI (i principal impulsor de la FACB),²⁶ “*el porvenir del Instituto*” es trobava en el control indirecte d'aquestes associacions locals o comarcals que s'anaven creant per tot el territori:

“Estas Sociedades no han sido perdidas para el Instituto, porque siempre que han sentido una necesidad, han necesitado un apoyo o han deseado saber algo, han acudido cual hijas cariñosas a la casa payral de la Pagesía catalana, al Instituto, reconociendo así como si éste fuera realmente el centro directivo, el cerebro de la Agricultura de nuestro Principado. Y este es el porvenir del Instituto, porvenir que ya alcanzamos en Cataluña y que ya alborea en el resto de España y en el extranjero [...]. Creo que bastan estas ligeras indicaciones para corroborar mi afirmación de que el porvenir del Instituto está en que sea un verdadero centro director”.²⁷

Un cop creada la FACB, l'IACSI no va renunciar al projecte espanyol i va intentar promoure la creació de federacions regionals a la resta d'Espanya, amb l'objectiu d'articular la defensa dels interessos agraris per al conjunt del país, tal com havia projectat des d'un inici. Seguint el model de la FACB es van constituir diverses federacions agrícoles regionals i l'any 1903 s'aconseguí crear la Unión Agraria Española, com a agrupació de la FACB, la Federación Bético-Extremeña y Canaria, la de València (Federación Agraria de las Provincias de Levante), la de Castilla la Vella i la de Castilla la Nova (aquesta última acabada de crear), que reunien en conjunt un total de 546 entitats agràries. L'any 1905 encara s'hi afegí la Federación Agraria Aragonesa, amb unes 150 entitats més. Però la vertebració de les federacions fou escassa i la seva activitat molt limitada.²⁸

Les associacions adherides a la Federació Agrícola Catalana-Balear

Amb la creació de la FACB, l'IACSI va aconseguir finalment articular el moviment associatiu agrari i posar sota la seva òrbita tot un conjunt d'entitats agrícoles d'àmbit local o comarcal que s'havien començat a crear en els anys del canvi de segle. Moltes d'aquestes entitats eren cambres i sindicats agrícoles que funcionaven com a cooperatives i que, per tant, integraven sectors de la petita pagesia. Fins i tot algunes societats pageses que s'havien creat clarament fora de la tutela dels propietaris s'hi van adherir. És el cas de la Societat de Treballadors Agrícoles d'Olivella, al Garraf; de la Unió Agrícola Cooperativa Martorellena,

26 Carles de Camps i d'Olzinelles, segon marquès de Camps, fou el primer president de la FACB (1899-1900) i després també n'ocupà la vicepresidència (1900-1901), al mateix temps que exercia el càrrec de president de l'IACSI (1897-1901). Fou considerat “*el verdadero padre de la Federación y a quien son debidos los ímprobos Trabajos de su fundamentación y postrer arraigo*” (Agustín Ferrer Vidal, “El Marqués de Camps”, *Calendari del Pagès per a l'any 1942*).

27 Discurs del marquès de Camps en la junta general de l'IACSI del 15 de gener de 1901 (*Rev. IACSI*, 15.2.1901).

28 Vegeu Jordi Planas, *Els propietaris i l'associacionisme agrari a Catalunya (1890-1936)*, Girona, Universitat de Girona i Documenta Universitària, 2006, p. 117-130.

que segons Jordi Pomés, fou “una de les principals cooperatives agràries de Catalunya amb un cert caràcter obrerista i amb predomini polític republicà”,²⁹ o de la Societat Agrícola de Valls, que segons Antoni Gavaldà “representava l’avançada social de la pagesia de la capital comarcal [de l’Alt Camp], mentre que la majoria dels altres socis de la FACB representaven la part contrària”.³⁰ És per això que la FACB podia ser considerada pels mateixos dirigents de l’IACSI com l’*apèndice social del Instituto*.³¹

D’altra banda, per tal d’aconseguir adhesions, la FACB es va guiar sempre per “l’idea de la més amplia autonomia pera’ls organismes que la componen, fins al punt de que si no hi hà unitat de criteri la Federació com a tal no actua”.³² Aquesta autonomia de les societats federades i la flexibilitat en el l’organització interna de la FACB evitaven les discrepàncies, però constituïen també la seva principal debilitat: tal com afirmava el seu mateix secretari, “la Federació sols és tal Federació quan tots els seus factors estan reunits y convergeixen en un mateix parer. En cas de discrepancia d’un d’ells ab els demés, no hi ha acort, no hi hà Federació”.³³

A la sortida de missa, l’11 de juny de 1916,
en la jornada d’inici del congrés agrícola de Santa Coloma de Farners.

Fotografia: J. Sagarra. Font: *La Il·lustració Catalana*, núm. 680,18.6.1916. Biblioteca de Catalunya

- 29 Jordi Pomés “El sindicalisme rabassaire a Martorell (1907-1923). La Federació de Rabassers de Catalunya”, *Materials del Baix Llobregat*, 2, 1996, pàg. 19. Creada l’any 1902, la Unió Agrícola Cooperativa Martorellenca va acollir la Federació de Rabassers de Catalunya fundada a Martorell l’any 1907 i des de l’any 1909 va formar part de la FACB.
- 30 Antoni Gavaldà, “La implantació i consolidació de la Federació Agrícola Catalano-Balear a les comarques de la demarcació de Tarragona (1905-1928)”, *Rev.IACSI*, Monografia històrica del 140 aniversari, 1992, pàg. 90-91. Sobre la Societat Agrícola de Valls, vegeu, del mateix autor: *L’associacionisme agrari a Catalunya (El model de la Societat Agrícola de Valls: 1888-1988)*, 2 vols., Valls, Institut d’Estudis Vallencs, 1989.
- 31 Baro d’Esponellà, “Honroso historial del Instituto”, *Calendari del Pagès per a l’any 1945*. Vegeu també J. Planas, *Els propietaris i l’associacionisme agrari...*, p. 107 i ss.
- 32 Joan Pardo Wehrle, “La Federació Agrícola Catalana-Balear”, *Actes del XIII Congrés celebrat a Tàrrrega*, 1910.
- 33 J. Maspons i Camarasa, “La Federació”, *Fulla Agrícola de La Veu de Catalunya*, 20.5.1907.

Un any després de la seva creació, la FACB ja comptava amb una trentena d'entitats i el nombre d'entitats federades va anar augmentant, de manera que l'any 1910 sumaven un total de 142 associacions. A partir d'aleshores el nombre de societats adherides ja no va créixer més, al contrari va disminuir i s'estabilitzà entorn al centenar. En el moment de celebrar-se el congrés agrícola de Santa Coloma de Farners (1916) constaven 136 entitats adherides, si bé algunes d'elles tenien una existència merament nominal, sense vida efectiva. De totes maneres, van continuar produint-se adhesions fins als anys vint, i la FACB va tenir incorporacions tan significatives com la Unió de Vinyaters de Catalunya (1911), que va arribar a tenir delegacions a més de 200 localitats i prop de 20.000 membres, o la Federació Agrícola de la Conca de Barberà (1916), que integrava 16 cellers cooperatius i més d'una trentena d'associacions agrícoles. Per tant, la FACB va seguir mantenint una posició central en el moviment agrarista català fins als anys vint, en què va deixar de tenir activitat.

De la comarca de la Selva s'adheriren a la FACB nou entitats. La primera d'elles fou la Cambra Agrícola de la Celleria i pobles comarcans, que, com ja hem vist, no sols va ser-ne una de les entitats fundadores, sinó que el 1898 ja s'adherí a la iniciativa de l'IACSI de crear

“una federación de todas las sociedades agrícolas españolas compuesta de los Sres Presidentes ú otros vocales de la Junta Directiva de las mismas, con el fin de aumentar su prestigio y aunar voluntades al propio tiempo que llevar la iniciativa de cuantos asuntos sean necesarios para la defensa y fomento de los intereses agrícolas de sus respectivas comarcas”.³⁴

La Cambra Agrícola de la Celleria s'havia fundat l'any 1894: segons una crònica reproduïda al periòdic *Lo Geronès*, el 6 de desembre de 1894 “foren cridats á una reunió general tots los vehins d'aquesta vila, y altras poblacions comarcanas, pera fundar una Cambra Agrícola”.³⁵ L'acte fou presidit per l'alcalde de la Celleria, Ramon Codina, i comptà amb la presència d'un notari de Santa Coloma de Farners, Joaquim Barril, que aixecà acta de l'aprovació dels estatuts i del nomenament de la junta directiva. L'entitat fou reconeguda oficialment per un Reial Decret del 10 de maig de 1895 amb el nom de *Cámara Agrícola Oficial de la Sellaera y pueblos comarcanos*.

La Celleria de Ter tenia aleshores poc més d'un miler d'habitants, però segons l'article segon dels seus estatuts, la cambra agrícola estenia la seva acció a tot el partit judicial de Santa Coloma de Farners i als termes municipals de la conca del riu Ter i els seus afluents dels partits judicials de Girona i Olot, amb la voluntat que

“participen de los beneficios de la Cámara ciertas localidades que, si por efecto de divisiones administrativas no forman parte del partido judicial de Santa Coloma, tienen sin embargo con las de éste íntima relación, comunidad de intereses, identidad de aspiraciones y un mismo criterio para resolverlas”.³⁶

34 Arxiu Comarcal de la Selva (ACSE), Fons Codina i Viñas: Llibre d'actes de la Cambra Agrícola de la Celleria de Ter, sessió del 15.7.1898. Segons l'acta d'aquesta reunió, els membres de la junta directiva “se asocian al proyecto de Federación propuesto, entendiéndole muy acertado, reservándose exponer en su día algunas modificaciones de detalle”. Agraïixo a l'arxiver Xavier Pérez les facilitats per a la consulta d'aquest fons documental.

35 *Lo Geronès*, 15.12.1894.

36 ACSE, Fons Codina i Viñas: Full de propaganda de la junta directiva de la Cambra Agrícola de la Celleria, 8.1895.

És difícil saber quina va ser la implantació efectiva de la Cambra: segons el secretari, en el moment de la fundació “passan ja de cent vint y cinch los allistats”³⁷ i la campanya de propaganda no es portà a terme fins a la tardor de l’any 1895, un cop l’entitat ja havia obtingut el reconeixement oficial. Tanmateix, atenent a l’admissió de socis que aprovava la junta directiva, només he pogut confegir una relació d’una seixantena d’associats.³⁸ He pogut esbrinar la localitat de residència de la meitat d’aquest nombre: la majoria eren de la Cellera (18) i la seguien en importància les localitats d’Anglès (7) i d’Amer (3), és a dir de les localitats veïnes més immediates. També hi consten tres propietaris residents a Girona, dos a Barcelona i un a Olot, els quals molt probablement tenien finques a la Cellera o als termes més immediats. Però és significatiu que no hi consti cap propietari de Santa Coloma de Farners, que era el cap de partit judicial i que, com veurem, l’any 1900 va acollir amb entusiasme la creació d’una subdelegació de la Cambra Agrícola de l’Empordà. Els estatuts de la Cambra Agrícola de la Cellera preveïen que quan el nombre de socis d’un dels pobles adherits arribés a trenta, un d’ells seria nomenat vocal de la junta (art. 12); però no sembla que es produís mai aquesta eventualitat.

L’objectiu de la Cambra Agrícola de la Cellera era agrupar el nombre més alt possible de propietaris i pagesos d’aquest territori per fer pressió al Govern en defensa dels interessos agraris, tant els d’àmbit estrictament local, com els més generals atesa la situació de crisi. Per això va sintonitzar de seguida amb la campanya que estava portant a terme la Lliga de Productors del Principat de Catalunya i, a través del seu president i principal impulsor, Andreu Guerra Bosch, participà en l’assemblea general que aquesta entitat va convocar a Barcelona el novembre de 1895 i també en l’Assemblea Nacional de Productors que es celebrà a Saragossa l’any 1899.³⁹ I, naturalment, també va coincidir amb l’IACSI a l’hora de crear la FACB, i en l’acte fundacional del 27 de febrer de 1899 la Cambra Agrícola de la Cellera va estar representada pel seu president.⁴⁰

Al costat d’Andreu Guerra, la figura clau de la Cambra Agrícola de la Cellera fou Joaquim Codina Viñas, fill de l’aleshores alcalde de la localitat Ramon Codina Callís, metge com ell i hereu del patrimoni de can Viñas, una de les finques més importants del terme.⁴¹ Amb només 26 anys, fou elegit vicepresident de la Cambra i va substituir sovint Andreu Guerra quan aquest es trobava fora de la Cellera de Ter. L’any 1916 Joaquim Codina va assistir al congrés agrícola de Santa Coloma de Farners, i des de l’any 1918 fou membre de l’IACSI. Calixte Noguer Taberner, un altre metge que va ser fundador i membre de la junta directiva de la Cambra Agrícola de la Cellera, també va participar en el congrés agrícola de l’any 1916.

37 *Lo Geronès*, 15.12.1894.

38 ACSE, Fons Codina i Viñas: Llibre d’actes de la Cambra Agrícola de la Cellera i pobles comarcans, 1895-1899.

39 Vegeu Jordi Planas, “La Lliga de Productors del Principat de Catalunya i els interessos agraris (1894-1898)”, *Recerques*, 47-48 (2003-2004), p. 155-186.

40 En aquest acte fundacional Andreu Guerra representava també el Centre Agrícola Mercantil de Puigcerdà.

41 Com el seu pare, Joaquim Codina Viñas també fou alcalde de la Cellera uns anys després (1900-1901).

Però aleshores la Cambra Agrícola de la Cellera ja tenia poca vida efectiva. La darrera acta que s'ha conservat data del 28 de febrer de 1899. L'any 1902, Andreu Guerra encara assistia a les reunions de la FACB en representació de la Cambra Agrícola de la Cellera;⁴² però tot fa pensar que l'existència de l'entitat era merament nominal. En dates posteriors encara trobem la Cambra de la Cellera manifestant la seva adhesió a alguna iniciativa, per exemple en el manifest de la FACB "Als Agricultors" del 28 de juliol de 1905; però és molt probable que es tracti merament d'un recurs per augmentar la representativitat dels signataris. També consta en la relació de societats adherides a la FACB de l'any 1916, però significativament no es troba entre les entitats adherides o representades en el congrés agrícola de Santa Coloma. Com altres cambres agrícoles que es van crear en aquests darrers anys del segle XIX,⁴³ la seva fundació va ser resultat del malestar provocat per la crisi agrària i de l'ambient regeneracionista que es vivia a les àrees rurals; però no va portar a terme mai cap activitat cooperativa i, en conseqüència, va tenir una vida efímera.

La Cambra Agrícola de l'Empordà va ser, en canvi, una entitat molt més ben estructurada, va desenvolupar l'acció cooperativa al mateix temps que participava en la mobilització agrarista i va ser, sens dubte, una de les cambres agrícoles més potents i ben organitzades de les que es van crear a Espanya en aquests anys del

L'exposició monogràfica de l'ocell, de Frederic Wynn, que es va poder veure al local del Sindicat Agrícola de Santa Coloma de Farners durant la celebració del congrés agrícola.

Fotografia: J. Sagarra. Font: *La Il·lustració Catalana*, núm. 680, 18.6.1916. Biblioteca de Catalunya.

42 *El Labriego*, 15.4.1902.

43 És el cas, per exemple, de la Cambra Agrícola de Maldà. Vegeu Jordi Planas i Joaquim Capdevila, "La Cambra Agrícola de Maldà (1891-1900): primeres aportacions", dins Jaume Barrull; Joan Josep Busqueta; Enric Vicedo (eds.): *Solidaritats pageses, sindicalisme i cooperativisme*, Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1998, p. 451-474.

canvi de segle. Constituïda a Figueres el gener de 1900 amb un centenar de socis fundadors, aquell mateix any va establir una delegació a Girona, una subdelegació a Santa Coloma de Farners i una sucursal a Hostalric; aviat va crear també sucursals a Llagostera i Palafrugell, va aconseguir representació a molts municipis de tota la província i arribà a tenir més de dos mil socis.⁴⁴

La Subdelegació de Santa Coloma de Farners fou promoguda pel propietari surer Josep M. Aragó i estava adreçada molt expressament als propietaris rurals, tal com ell mateix manifestà en l'acte de propaganda que precedí la seva creació:

“l'objecte de la present reunió no és altre sino exposalshi una necesitat que tots vostès sentan y cual vuit troban; una necesitat que avuy més que may se imposa; y que a pesar de tot no s'ha traduït encara en un fet: y això que és a la propietat com l'aire que respirem, com l'aliment que'ns nodreix... me refereixo, com compendran, a la necesitat de la associació de la propietat agrícola... En aquest temps en que todas las clases sociales, desde'ls cocheros y flaquers als industrials y comerciants, s'uneixen per a la defensa dels seus interessos amenassats, unas vegadas 'ls uns, per'l monopoli dels de dalt y la rahó de la forsa; y, otras vegadas 'ls altres, per passions bastardas y miras reprochables, pera no dir antisociales; sols los propietaris, dich mal; sols los agricultors propietaris permaneixen en l'inacció, esperant, ab molta sanch freda, pera no dir ab criminal quietisme, com sens despulla de nostres drets, se desatenan nostras justas reclamacions, se prescindeix de nostre concurs, sens amenaça ab investigacions no sempre justas, y nos imponen tributs insoportables que podan acabar ab l'agricultura ya ab la propietat [...] convé provehirnos de un poderós y ben alt para llamps que preservi a aquesta gran comarcada dels llamps y la pedra; y aquet para llamps, si es ben construit, si té el tremp corresponent y las convenients puntas de platino, produirà sos efectes... y aquestas son las condiciones que no dupto reunirá la Cambra agrícola del Ampurdá, que podrà aixís, y sols aixís, servir de fort e inquebrantable para llamps pera la propietat agrícola de aquesta gran comarca”⁴⁵

La Subdelegació de la Cambra Agrícola de l'Empordà a Santa Coloma de Farners, que es va adherir a la FACB el 1905, va deixar de funcionar dos anys més tard: segons va explicar el secretari de la Cambra Agrícola en la junta general del gener de 1908,

“la indiferencia con que se secundaban al Presidente señor Aragó y a otros vocales de su Junta Directiva los socios que la formaban, no siendo además, en número suficiente los dispuestos á sacrificar tiempo y dinero para sostenerla, resolvieron estos en Diciembre último proceder a su disolución”⁴⁶

Aleshores, la sucursal de Llagostera havia entrat en una crisi per causa del local on estava instal·lada i per diferències entre els seus dirigents, i la de Palafrugell havia provocat tals dissensions amb la junta directiva de la Cambra, que aquesta

44 Jordi Planas, “La Cambra Agrícola de l'Empordà: una resposta dels propietaris agraris a la crisi del final del segle XIX”, *Estudis d'Història Agrària*, 25 (2013), p. 73-97.

45 ACSE, Fons Aragó, caixa 14: manuscrit sense data. L'acte de propaganda es va celebrar a les Cases Consistorials de Santa Coloma de Farners i, segons la crònica, es van subscriure un gran nombre de paperetes d'adhesió (*Boletín Oficial de la Cámara Agrícola del Ampurdán (BCAA)*, 15.4.1900).

46 BCAA, 15.2.1908.

es disposava a demandar-la judicialment.⁴⁷ En canvi, continuava funcionant la sucursal de la Cambra d'Hostalric, que havia esta fundada el 14 d'agost de 1900, va estar presidida per Francesc Vendrell, “*distinguido agricultor de aquella comarca, alcalde de San Feliu de Buxalleu, Cabo del Somatén del pueblo de Grions, etc., etc.*”⁴⁸ i va tenir Joan Soler de Vidal, alcalde d'Hostalric, com a secretari.

Des del 1904 la sucursal d'Hostalric estava adherida a la FACB. Aquest any també s'hi adheriren el Centre Agrícola de Maçanet de la Selva i el Centre Agrícola de Martorell de la Selva, aquest també al municipi de Maçanet. L'any següent, com ja s'ha esmentat, s'adherí a la FACB la Subdelegació de la Cambra Agrícola de l'Empordà a Santa Coloma de Farners; el 1906 es produí l'adhesió del Sindicat Agrícola de Lloret de Mar, acabat de fundar-se; el 1909 la del Sindicat Agrícola de Blanes i el 1911 s'hi adherí el Sindicat Agrícola de Santa Coloma de Farners.⁴⁹

Els sindicats agrícoles es van començar a crear a partir de la promulgació de la Llei de Sindicats Agrícoles del 28 de gener de 1906, que com a instrument legislatiu va venir a substituir el Reial decret de Cambres Agrícoles de 1890. La necessitat d'una llei que impulsés més efectivament l'associacionisme agrari va ser discutida en el si de la FACB des de molt aviat, i en el congrés agrícola de Figueres (1901) ja es presentà una ponència que ja constituïa, en realitat, un projecte de llei. La proposta, un cop aprovada a Figueres, fou traslladada al Ministre d'Agricultura pel marquès de Camps, que aleshores era diputat a Corts, a més de ser el president de l'IACSI. Un cop al Parlament espanyol, el projecte de llei va passar moltes vicissituds i fins i tot un cop aprovada la seva aplicació va ser problemàtica; però els seus efectes foren prou importants com perquè se l'hagi considerat el punt d'arrencada del cooperativisme agrari a Espanya.⁵⁰

La Llei de Sindicats Agrícoles va ser aprofitada especialment per impulsar el sindicalisme catòlico-agrari. N'és un exemple el Sindicat Agrícola de Lloret de Mar, impulsat i presidit per mossèn Carles Grassot, el qual va tenir una participació molt activa (amb diverses observacions i esmenes a les deliberacions en diverses sessions) en el congrés agrícola de Santa Coloma de Farners i també en altres congressos de la FACB. El sindicat de Blanes també participaria com a entitat adherida en el congrés agrícola de Santa Coloma de Farnés. Ambdós sindicats catòlics, conjuntament amb el Sindicat Agrícola de Malgrat, l'any 1911 van promoure una federació de sindicats i van començar a publicar un periòdic portaveu de les entitats federades (*Sindical*).

47 BCAA, 9.7.1907.

48 BCAA, 1.5.1901.

49 Del 1907 consta també l'adhesió d'una Subdelegació de l'IACSI a Santa Coloma de Farners, de la qual no he pogut comprovar l'existència. No hi ha cap notícia de la reconstitució de la Subdelegació de l'IACSI que s'havia creat a Santa Coloma de Farners l'any 1856 i que va desaparèixer pocs anys més tard, i en la relació d'entitats adherides a la FACB deixa d'aparèixer l'any 1910.

50 Vegeu Samuel Garrido, *Treballar en comú. El cooperativisme agrari a Espanya (1900-1936)*, València: Edicions Alfons el Magnànim, 1996.

Entre els sindicats que van adherir-se a aquesta federació catòlica hi havia el Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Santa Coloma de Farners, un altre sindicat catòlic fundat el 1908, i que va ser la principal entitat organitzadora del Congrés Agrícola de 1916. El seu president, Ferran Vilallonga, i el secretari, Josep M. Aragó, van formar part de la comissió organitzadora del Congrés. Aquest últim l'hem trobat l'any 1900 impulsant la Subdelegació de la Cambra Agrícola de l'Empordà, i un germà seu, Estanislau Aragó Turón, fou el delegat de l'IACSI a Girona (1916-1924).

Aquesta federació de sindicats catòlics no s'acabà de consolidar, atès que a partir de l'any 1913 la revista *Sindical* ja era només la portaveu del Sindicat Agrícola de Blanes. La vertebració de l'associacionisme agrari a la província de Girona va haver d'esperar fins a l'any 1918 quan, en plena ofensiva del catolicisme social, es va fundar la potent Federació Sindical Agrària de Girona, a la qual s'adheriren els esmentats sindicats de Blanes, Lloret de Mar i Santa Coloma de Farners, a més de molts altres de les comarques gironines.⁵¹

Els congressos agrícoles

Els congressos anuals eren l'activitat més emblemàtica de la FACB. Era el moment en què els delegats de les associacions federades es reunien, elegien els màxims dirigents i discutien les ponències sobre temes tècnics i agraris, que s'encarregaven a especialistes reconeguts (tècnics agrícoles titulats, professors de l'Escola Superior d'Agricultura, o bé membres destacats de l'IACSI i dirigents de sindicats agrícoles), i que es preparaven amb mesos d'anticipació, a vegades enviant un qüestionari a les associacions adherides per disposar del màxim d'informació. El principal objectiu de les ponències era discutir sobre les condicions per augmentar la producció agrària i treure els millors rendiments dels conreus, i sobre els mercats on col·locar la producció, molt especialment de la comarca amfitriona, tal com s'explicitava en la "Lletra de convit" al congrés de Santa Coloma de Farners:

"Aquesta comarca, essencialment agrícola, no està al nivell dels últims avenços; la rutina és la norma que predomina en la majoria dels cultius, i els rendiments de les terres no responen als esforços de nostres bons pagesos, per manca de adaptació a les pràctiques agrícoles modernes; és indispensable, és urgent, doncs, procurar aquestes ensenyances, estudiar les fórmules del cultiu intensiu en els conreus, conèixer els millors procediments en la plantació dels boscos, explotar de una manera adequada les nostres finques, a fi d'arribar a la producció màxima i obtenir el major nombre possible de beneficis".⁵²

51 Vegeu Enric Sagner, "Acció social contra la reforma agrària. La Federació Sindical Agrària de Girona i la defensa de la propietat", *Rev.IACSI*, núm. extra. 140 aniversari, 1992, pàg. 76-84; Pere Bosch, *Jaume Rosich i Bassa*, col. Cooperativistes Catalans, 18, Valls, Cossetània, 2012; Pere Bosch, *La Lluita per la terra. Solidaritats pageses i conflictivitat rural a la regió de Girona (1931-1936)*, Girona, Universitat de Girona i Documenta Universitària, 2015.

52 FACB, *XIX Congrés celebrat a la ciutat de Santa Coloma de Farners...*, p. 13.

Sessió inaugural del congrés agrícola de Santa Coloma de Farners,
al saló-teatre del Cercle Colomenc.

Fotografia: J. Sagarra. Font: *La Il·lustració Catalana*, núm. 680, 18.6.1916. Biblioteca de Catalunya.

Els congressos de la FACB tenien un precedent clar en les anomenades “reunions agrícoles” que havia organitzat l'IACSI a mitjan segle XIX: la primera va tenir lloc a Manresa l'any 1861, localitat que s'escollí per la facilitat de comunicació amb Barcelona i perquè aleshores tenia una de les subdelegacions de l'IACSI més actives; els anys següents es van celebrar a Reus (1862), Figueres (1863) i Lleida (1864), és a dir alternant de província, com després es faria en els congressos de la FACB. Uns anys després se'n va celebrar una altra a Barcelona (1872), i molts anys més tard es van intentar reprendre aquests actes amb la celebració d'una reunió agrícola a Terrassa (1891), però no van tenir continuïtat fins a la celebració dels congressos de la FACB. Aquestes “reunions agrícoles” de l'IACSI tenien com a objectiu:

“1º Poner en relación los socios de las diversas Subdelegaciones que existen en el Principado Catalán; 2º Tratar de aquellos asuntos ó cuestiones que interesen á la agricultura en general y á los especiales de cada comarca, ilustrándose mutuamente; 3º Dar á conocer y generalizar el uso de máquinas, instrumentos y procedimientos de reconocida utilidad; 4º Estimular la inteligencia en las prácticas agrícolas y la perfección de las labores del campo”.⁵³

Els congressos de la FACB tenien aquests mateixos objectius: d'una banda, la socialització dels membres de les entitats adherides i, de l'altra, la difusió de les millors tècniques i productives. Amb la discussió de les ponències hi havia la pretensió de culturitzar els agricultors i posar en valor l'activitat agrària. S'utilitzava el català “tanto para la mayor comprensión de unos y otros, como por tener la

53 *Rev.IACSI*, 1860, p. 23.

convicció de que hablando al pueblo con su propia lengua aquél siente y se penetra mucho mejor con quien le predica su regeneración”.⁵⁴ Hi havia la consciència que l'aïllament en què vivia la població rural no facilitava la circulació de les idees (en perjudici del desenvolupament tècnic i productiu de l'agricultura) ni la socialització dels agricultors (en detriment de la seva participació en l'esfera pública). Els congressos agrícoles aspiraven a posar-hi remei, tal com exposava amb certa candidesa el president de la FACB (i aleshores també de la Unión Agraria Española), Joaquim d'Abadal:

“Uno de los objetos que se propone la Federación Agrícola Catalana Balear con la celebración anual de sus Congresos es la elevación del concepto social del agricultor. La agricultura, cuyo objeto es aprovechar todos los productos de la tierra, exige necesariamente que los que a ella se dediquen estén esparramados por toda su superficie y realicen las labores a distancia unos de otros, al contrario de las demás industrias que en general necesitan núcleos de población y muchas veces se intensifica y mejora el trabajo realizado en común. Esto hace que los agricultores vivan más aislados que los demás individuos, y como la comunicación y el roce engendran cierta superficial ilustración y sobre todo un desenvolvimiento y facilidad en las maneras que en general no alcanza el agricultor, de ahí que se le considere en un estado de inferioridad a los demás hombres y hasta él mismo se convenza de la superioridad de sus conciudadanos. Esto último es lo que van a corregir los Congresos [...]”.⁵⁵

Els congressos agrícoles es celebraven cada any en el mes de maig o juny, “triantse aquesta temporada per la bondat del temps, per la relativa calma que sol haver-hi en les feines del camp y perquè Pasqua Florida o Pasqua Granada, que solen escaurer's ens dits mesos, donaven dos dies de festa”,⁵⁶ cada any en una localitat diferent, normalment una capital de comarca, alternant de província. El primer congrés celebrat a Sant Sadurní d'Anoia (1898) precedí fins i tot la fundació de la FACB. El seu èxit (va reunir més d'un centenar de delegats de les poblacions vitícoles de la província de Barcelona, aleshores devastada per la fil·loxera, i cinc-cents assistents en una localitat de menys de tres mil habitants) va donar lloc a la programació d'un següent congrés vitícola, aquest a la ciutat de Reus, que ja es va celebrar un cop constituïda la Federació. Atès el caràcter fundacional del congrés de 1898, el congrés agrícola de l'any 1922, que seguint el torn estricte s'hauria d'haver celebrat a les Illes Balears, es va convocar a Sant Sadurní d'Anoia per tal de celebrar les “noces d'argent” del primer congrés. El següent, que es va celebrar a Sóller (1923), va ser l'últim. Durant la dictadura del general Primo de Rivera la FACB va deixar de tenir activitat. En la junta general de l'IACSI del 13 de gener de 1931 un soci va plantejar “que se hiciera revivir la Federación Agrícola Catalana Balear, que un tiempo había desarrollado una labor de resultados positivos para nuestra agricultura”,⁵⁷ la presidència li va respondre que

54 J. Pardo Wehrle, “La Federación Agrícola Catalana-Balear”, *La Cataluña*, 14.5.1910.

55 Joaquim d'Abadal, “La Federación y sus Congresos”, *La Cataluña*, 14.5.1910.

56 *Fulla Agrícola de La Veü de Catalunya*, 5.6.1908.

57 *Rev.IACSI*, 1.1931.

examinaria amb atenció la seva moció, però la conflictivitat social agrària dels anys de la Segona República i l'orientació de l'IACSI cap a l'estricta defensa dels interessos de la propietat van fer-ho inviable.⁵⁸

Congressos de la Federació Agrícola Catalana-Balear		
I	Sant Sadurn d'Anoia	19 maig 1898
II	Reus	12 i 22 maig 1899
III	Lleida	13 maig 1900
IV	Figueres	4, 5 i 6 maig 1901
V	Palma de Mallorca	31 maig i 1 i 2 juny 1902
VI	Manresa	7, 8 i 9 juny 1903
VII	Vendrell	22 i 23 maig 1904
VIII	Cervera	11 i 12 juny 1905
IX	Olot	17, 18 i 19 juny 1906
X	Manacor	25, 26 i 27 maig 1907
XI	Vic	7, 8 i 9 juny 1908
XII	Tarragona	30 i 31 maig i 1 juny 1909
XIII	Tàrrrega	15 i 16 maig 1910
XIV	Girona	16, 17 i 18 juny 1911
XV	Eivissa	26 i 27 maig 1912
XVI	Igualada	11 i 12 maig 1913
XVII	Tortosa	25 i 26 juliol 1914
XVIII	Balaguer	23 i 24 maig 1915
XIX	Santa Coloma de Farners	11 i 12 juny 1916
XX	Maó	27, 28 i 29 maig 1917
XXI	Mataró	19, 20 i 21 maig 1918
XXII	Valls	8, 9 i 10 juny 1919
XXIII	Lleida	23, 24 i 25 maig 1920
XXIV	Banyoles	15 i 16 maig 1921
XXV	Sant Sadurn d'Anoia	4, 5 i 6 juny 1922
XXVI	Sóller	20 i 21 maig 1923

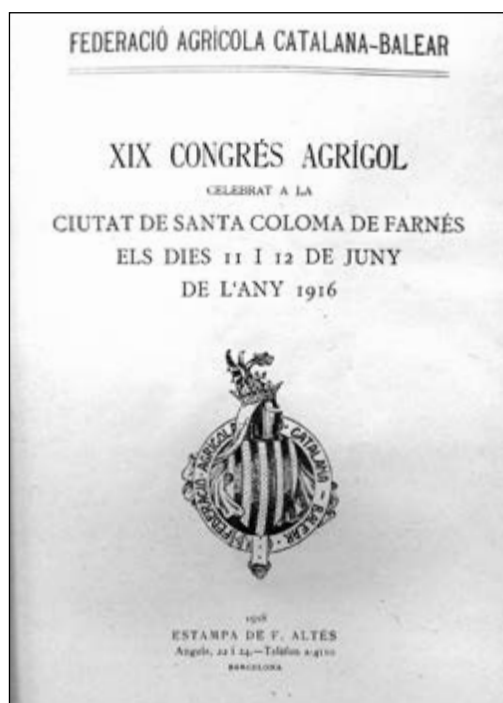
Font: Elaboració pròpia.

Després dels dos primers congressos, que van estar dedicats específicament a la vitivinicultura, els congressos acostumaven a ser molt miscel·lanis, amb temes diversos i de caràcter general (tècniques agrícoles en els diversos conreus, ramaderia, explotació forestal, indústries rurals, tributació, associacionisme agrari, ...). Però

58 Vegeu Planas, "El Instituto Agrícola Catalán de San Isidro y la organización..."

en el congrés de Manacor (1907) s'acordà que fossin més monogràfics, centrant l'atenció en l'activitat agrària de la comarca amfitriona: per exemple, el congrés de Vic (1908) es va dedicar específicament a la ramaderia, en atenció a l'especialització ramadera de la comarca d'Osona; el de Girona (1911) als boscos; el de Tortosa (1914) a la producció i comercialització dels olis; el de Mataró (1918) a l'horticultura; el de Sant Sadurní d'Anoia (1922) de nou a la vitivinicultura... En el cas de Santa Coloma de Farners, com era lògic, el tema central fou l'explotació forestal, amb especial atenció a la producció del suro, i també del castanyer, l'avellaner i el pi, i una de les ponències va estar dedicada també als "cultius principals de la comarca en els conreus", tal com veurem a continuació.⁵⁹ A partir del congrés de Manacor (1907) les ponències i les deliberacions es taquigrafiaven i després es publicaven, juntament amb els discursos d'obertura i cloenda, el llistat d'adhesions i representacions, i també la relació de congressistes.

El llibre amb les actes del congrés agrícola de Santa Coloma de Farners es va publicar l'any 1918.

Font: Arxiu Comarcal de la Selva.

59 En una reunió de la FACB prèvia a la celebració del congrés agrícola de Santa Coloma de Farners (2 maig 1916), Josep M. Barnadas va observar que en el programa "hay temas como el del avellano y el del corcho que han sido estudiados en Congresos anteriores, con lo cual parece que las tareas del Congreso no las inspira la Federación sino la localidad donde aquél se celebra". La seva objecció va ser contestada per diversos membres de la FACB, entre els quals Rafael Baster, que van argumentar que els temes tindrien un enfocament diferent (*Rev.IACSI*, 5.5.1916).

Gràcies a aquesta publicació podem, doncs, tenir un coneixement molt exacte del contingut del que es va discutir en el congrés de Santa Coloma de Farners.⁶⁰ També podem saber qui foren els congressistes, encara que en els actes hi participaven moltes més persones de la localitat amfitriona que no s'havien inscrit com a congressistes. Al congrés de Santa Coloma de Farners van assistir un centenar de congressistes (93), dels quals més d'una tercera part eren de la comarca de la Selva, principalment de Santa Coloma de Farners (12), Lloret de Mar (6), Blanes (3), la Cellera de Ter (3), Vilobí d'Onyar (3) i Arbúcies (2). També va haver-hi representants d'Anglès, Breda, Brunyola, Riudarenes i Sant Feliu de Buixalleu. Un nombre molt elevat dels congressistes venia Barcelona (21), i la resta (32) de diferents localitats catalanes.

El Congrés Agrícola de Santa Coloma de Farners

El Congrés Agrícola de Santa Coloma de Farners va celebrar-se els dies 11 i 12 de juny de 1916, aprofitant la festivitat del dilluns de Pasqua Granada. Els actes es van iniciar ja la tarda del dissabte 10 de juny, amb una recepció de les autoritats a l'Ajuntament, l'actuació de dues orquestres que “*recorrieron la población ejecutando alegres pasodobles*”,⁶¹ i a la nit es ballaren sardanes a la plaça de la Constitució. Diumenge al matí, després del repicar de campanes i la “diana” pels carrers de la vila, les autoritats i la comissió organitzadora acompanyaren en comitiva el bisbe de Girona, Francisco Mas, fins a l'església parroquial, on el bisbe, acompanyat de quatre canonges, va celebrar una missa solemne, que comptà amb l'actuació de l'Orfeó Català dirigit pel seu fundador Lluís Millet, que va interpretar la Missa Pontificalis de Lorenzo Perosi.

Al migdia va començar la sessió inaugural del congrés en el saló-teatre del Cercle Colomenc, que “*se vió repleto de público, entre el que figuraban las más distinguidas familias de Santa Coloma*”.⁶² A més del bisbe de Girona, Francisco Mas, que presidia l'acte, del president de la FACB, Josep Vidal Barraquer,⁶³ i de l'advocat Joan Mon Pascual, com a representant de la comissió organitzadora del congrés, van pronunciar-hi discursos el diputat provincial Fèlix Fages Vilà, com a representant de la Mancomunitat de Catalunya, el diputat provincial Josep Maria Bofill Galtés, en representació de la Diputació de Girona, i el senador per Girona Frederic Rahola Trèmols, tots tres

60 FACB, *XIX Congrés celebrat a la ciutat de Santa Coloma de Farners...* El contingut de les ponències també es va publicar en successius números de la Revista de l'IACSI dels mesos de juny, juliol i agost de 1916.

61 *El Día Gráfico*, 12.6.1916.

62 *El Día Gráfico*, 12.6.1916, p. 3.

63 Josep Vidal era germà del cardenal Francesc Vidal Barraquer, i en seguir aquest la carrera eclesiàstica i haver quedat orfes des de petits, va encarregar-se de la gestió del patrimoni familiar (can Vidal), la major part del qual estava radicada a Cambrils (Baix Camp). Sensible a l'orientació social de l'Església expressada en l'encíclica *Rerum Novarum*, l'any 1896 va fundar i va presidir durant molts anys el Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Cambrils, el primer de la província de Tarragona i “del que van prendre patró tots els de la província de Tarragona” (*Agricultura i Ramaderia*, 15.12.1928). Quan fou elegit president de la FACB en el congrés agrícola de Tortosa (1914) era membre de la junta directiva de l'IACSI (1913-1916) i després n'ocupà la vicepresidència (1923-1926). Durant el seu mandat (1914-1916) va assumir la secretaria de la FACB Joan Riba Ferré (1915-1922), que era el secretari del Sindicat Agrícola de Cambrils.

La sessió inaugural del congrés va estar presidida pel bisbe de Girona, Francisco de P. Mas.

Font: *La Hormiga de Oro. Ilustración Católica*, 24.6.1916. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

membres de la Lliga Regionalista. Josep M. Bofill va excusar l'assistència del diputat a Corts del districte de Santa Coloma de Farners (1907-23), Joan Ventosa Calvell, “per retenir-lo a Madrid l'altíssima missió de defensar els interessos de nostra pàtria”,⁶⁴ i Frederic Rahola, al seu torn, va excusar la presència del senador per Girona Joan Vallès Pujals, també de la Lliga Regionalista, el qual no va poder assistir per trobar-se convallescent d'una operació quirúrgica. En la presidència també hi havia l'alcalde de Santa Coloma de Farners, Joan Llinàs, el representant del Governador militar de la província, coronel Sr. Auca, el diputat provincial de Girona Joaquim Solà Morales, a més del vicepresident de la FACB, Baró de Purroy, i els expresidents de la FACB Ramon Ribas i Salvador Dachs, entre altres personalitats.

Com es veu, doncs, entre les autoritats que presidien aquests congressos sovint hi havia diputats, senadors i altres personalitats polítiques (singularment de la Lliga Regionalista), que no deixaven escapar l'oportunitat d'adreçar-se a l'auditori i manifestar la seva preocupació pels problemes de l'agricultura.⁶⁵ Fèlix Fages, per exemple, va manifestar que “és tan grandiosament patriòtica l'obra del expandiment i millorament de l'Agricultura, que el pagès que amb el seu treball i intel·ligència logra fer produir més a nostra terra, és el ciutadà que verdaderament, positivament aixampla les fronteres de nostra pàtria”; i Josep M. Bofill, que, com hem vist, era el president de la Lliga Regionalista de Santa Coloma de Farners i formava part de la comissió organitzadora del congrés, va aprofitar la seva intervenció per destacar la contribució econòmica de la Diputació provincial de Girona i la Mancomunitat

64 FACB, *XIX Congrés celebrat a la ciutat de Santa Coloma de Farners...*, p. 34.

65 Cal afegir que el congrés agrícola de Santa Coloma de Farners va comptar amb les adhesions i representacions de 6 senadors i 18 diputats a Corts, a més de les del Ministre de Foment i del Director General d'Agricultura.

de Catalunya, i que “l’únic que no ha volgut contribuir-hi i protegir-nos ha sigut el Govern, l’Estat espanyol”, despertant una ovació del públic.⁶⁶

Després de l’acte d’inauguració, es van celebrar concerts a la Societat Coral i a l’Ateneu, a càrrec de les orquestres locals “La Principal” i “La Farnense”, respectivament. Més tard, a dos quarts de quatre de la tarda, va començar la primera sessió del congrés, en què es van presentar i debatre les ponències “Cultiu de l’arbre surer, de les suredes i de la indústria surera”, a càrrec del propietari i pèrit agrícola Narcís Zaragoza, i “Cultiu i explotació del pi”, a càrrec del propietari i expresident de l’IACSI (1907-1908) Rafael Baster. Ambdós ponents reunien la condició de propietaris agraris, membres de l’IACSI, experts en silvicultura i, a més, la vinculació amb la comarca de la Selva. Narcís Zaragoza era de Lloret de Mar, encara que com a soci de l’IACSI des del 1916 constava resident a Barcelona. Rafael Baster també residia a Barcelona, on participava en diversos negocis, però havia heretat i remodelat completament el mas Busquets de Vallcanera, al terme de Sils, que utilitzava com a finca d’estiu i que, com veurem, fou visitada pels congressistes al final del congrés.

Acabada la primera sessió, els congressistes es desplaçaren a la plaça de la Constitució, on es ballaven sardanes, i després als jardins de l’Hotel Central, on se’ls va servir un vi d’honor. Durant les sardanes i el vi d’honor va tenir lloc la “Festa de la flor”, en què un estol de noies de Santa Coloma oferien flors als congressistes per destinar el producte a la beneficència. Es passà després al local del Sindicat Agrícola per escoltar les explicacions del senyor Frederic Wynn, congressista de la Garriga “que ejerce un relevante apostolado en favor de los pájaros útiles”,⁶⁷ sobre l’Exposició Monogràfica de l’Ocell que hi havia instal·lada en el local. A les nou del vespre els congressistes van poder assistir a una serenata davant de les Cases Consistorials, “cuyos alrededores se vieron invadidos por millares de personas”,⁶⁸ i a partir de dos quarts d’onze del vespre es van celebrar balls a la Societat Coral i al Cercle Colomenc.

Imatges del concurs de bestiar a la plaça d’Orient de Santa Coloma, amb motiu del congrés agrícola.

Font: J. Sagarra. *Rev.IACSI*, 20.6.1916. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

66 FACB, *XIX Congrés celebrat a la ciutat de Santa Coloma de Farners...*, p. 34 i 35.

67 *Rev. IACSI*, 20.6.1916.

68 *El Día Gráfico*, 14.6.1916, p. 6.

Dilluns al matí, després d'un concurs de bestiar a la plaça d'Orient en què es van repartir quantiosos premis en metàl·lic, va començar la segona sessió del congrés, que va estar presidida per Josep Vidal Barraquer, acompanyat del rector de la Universitat de Barcelona, Valentí Carulla Margenat, que havia arribat aquell matí per participar en el congrés, del president del Sindicat Agrícola de Santa Coloma de Farners, Ferran Vilallonga, i dels expresidents de la FACB Manuel Raventós Domènech, Ramon Ribas Ribot i Salvador Dachs Pous. El primer tema era "Explotació de l'avellaner com a arbre fruiter", amb dues ponències: "Explotació i plantació", a càrrec Joan Pèlach, i "Cultiu i recolecció", a càrrec de Josep Maria Font, ambdós propietaris agraris. L'altra ponència tractava "Del castanyer i ses aplicacions", a càrrec del llicenciat en Ciències Químiques i propietari Josep Maria Iglesias, de Santa Coloma de Farners. Josep M. Iglesias era l'hereu del patrimoni Iglesias, una gran finca forestal a Santa Creu d'Horta (Osor). Va ser un dels fundadors de la Lliga Regionalista i diputat provincial per Santa Coloma de Farners (1917-1921), i en el Congrés Agrícola de Mataró (1918) va ser elegit vicepresident de la FACB. Joan Pèlach era de l'Estanyol, al municipi de Bescanó (Gironès), tocant a la comarca de la Selva. Com que en els congressos algunes de les ponències feien referència molt específica a l'agricultura de la comarca amfitriona, era molt habitual que alguns dels ponents hi estiguessin vinculats.

Acabada la segona sessió del congrés, van celebrar-se de nou concerts de les dues orquestres de la localitat al Cercle Colomenc i al Sindicat Agrícola, i després, a la sala de sessions de l'Ajuntament, va tenir lloc l'assemblea reglamentària de la FACB, a la qual assistiren els representants de les entitats federades. En l'assemblea s'elegiren el nou president i vicepresident de la FACB, Antoni Jansana Llopart i Àngel Arañó Arañó, respectivament. Ambdós eren grans propietaris agrícoles de la comarca del Baix Llobregat i membres de l'IACSI: Àngel Arañó formava part de la junta directiva de l'IACSI des de l'any 1915, i el 1917 va succeir Josep Vidal Barraquer en el càrrec de conservador; Antoni Jansana havia ocupat aquest mateix càrrec a la junta directiva de l'IACSI (1911-1912), i més tard n'ocuparia la vicepresidència (1919-1922), durant la qual substituí durant una llarga temporada el president, Ignasi Girona, quan aquest va caure malalt. També va formar part de la junta del Sindicat Agrícola "La Pagesia" de Sant Andreu de la Barca, la localitat d'on era originari i en la qual tenia la casa pairal, president de la Cambra Agrícola del Baix Llobregat (1910-1915) i després fundador i membre de la junta del Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Sant Andreu de la Barca (1918). Membre de la Lliga Regionalista, va ser elegit diputat provincial en quatre ocasions (1909, 1911, 1915 i 1919) i quan fou escollit president de la FACB acabava de ser elegit diputat a Corts pel districte de Sant Feliu de Llobregat (1916), fet que constitueix un altre exemple de l'estreta interrelació entre la FACB i els càrrecs polítics de la Lliga. En l'assemblea també s'escollí la localitat que organitzaria el següent congrés agrícola, elecció que va recaure en la ciutat de Maó (Menorca), atès que per ordre rigorós l'any següent corresponia organitzar el congrés de la FACB a una localitat de les Illes Balears.

A dos quarts de quatre de la tarda es van reprendre les tasques del congrés, amb una tercera sessió per presentar i debatre la ponència “Cultius principals de la comarca en els conreus”, a càrrec d’Esteve Rocafort, pèrit agrícola i també propietari de la comarca. A continuació es va celebrar la sessió de clausura, presidida de nou pel bisbe de Girona. Van intervenir-hi el secretari general de l’IACSI, Jaume Maspons; el director del laboratori químic de l’IACSI, Jaume Raventós (germà de l’hereu de can Codorniu, Manuel Raventós, que com hem vist també va participar en el congrés); l’expresident de la FACB Ramon Ribas; el director de l’Escola Superior d’Agricultura, Josep M. Valls; l’alcalde de Santa Coloma de Farners, Joan Llinàs; el rector de la Universitat de Barcelona, Valentí Carulla; el bisbe de Girona, Francisco Mas, i el president de la FACB, Josep Vidal Barraquer, el qual, en cloure l’acte, es va desfer en elogis del congrés que s’acabava de celebrar:

“tots els Congressos als quals he assistit han anat en èxit creixent, l’un n’ha tingut més que l’anterior, i vos haig de manifestar –i en això no voldria enganyar-me– que sense desmerèixer en res els altres Congressos, aquest ha excedit a tots, i això és degut al bon zel de la Comissió organitzadora, al poble de Santa Coloma que d’un modo tant entusiasta s’hi ha associat”.⁶⁹

A les sis de la tarda va tornar a haver-hi sardanes a la plaça de la Constitució i al passeig de Sant Salvador; a les nou del vespre un gran castell de focs a càrrec del pirotècnic R. Solanas, de Figueres; i a les deu de la nit una funció de gala al teatre del Cercle Colomenc, amb la interpretació de diverses sarsueles.

Els congressos de la FACB també acostumaven a incloure alguna excursió, sovint a alguna finca agrícola destacable de la contrada. El dimarts 13 al matí,

Grup de congressistes al Pasteral.

Fotografia: J. Sagarra. Font: *La Il·lustració Catalana*, núm. 680, 18.6.1916. Biblioteca de Catalunya.

69 FACB, *XIX Congrés celebrat a la ciutat de Santa Coloma de Farners...*, p. 183.

Grup de congressistes al Mas Busquets, propietat de Rafael Baster.

Fotografia: J. Sagarra. Font: *La Il·lustració Catalana*, núm. 680, 18.6.1916. Biblioteca de Catalunya).

uns trenta-cinc excursionistes van desplaçar-se en automòbil a El Pasteral, a la Cellera de Ter, on van poder visitar el salt d'aigua que s'hi havia construït uns anys abans (les obres van començar al final del segle XIX, però no s'inaugurà fins al 1905) per subministrar electricitat a l'empresa tèxtil de la família Burés d'Anglès, i van recórrer la sala de màquines i els departaments de distribució de l'aigua acompanyats de l'encarregat de les instal·lacions, Sr. Soler, el qual va fer les oportunes explicacions.

A la tarda, fou el torn de la visita al mas Busquets, a la qual van assistir una setantena d'excursionistes, entre els quals hi havia l'alcalde i el secretari municipal de Santa Coloma de Farners, Joan Llinàs i Artur Baldrís, respectivament. Can Busquets, enclavat als termes de Sils, Riudarenes, Santa Coloma de Farners, Vilobí i Vallcanera, era una finca de cinc-centes hectàrees que incloïa tretze masos, amb terres de conreu i boscos. Rafael Baster va transformar-la completament, amb la construcció d'un llac i dos pantans per emmagatzemar l'aigua que es canalitzava tant per al regadiu com per embellir la finca, així com la plantació de milers de pins, roures i alzines per reforestar-la. Després de la remodelació fou considerada una explotació agrària i forestal modèlica,⁷⁰ i l'any 1914 va rebre el "Gran Premi Placa Mural" instituït per l'IACSI amb el donatiu de Josep Deu "a la finca rústica de la qual el séu propietari hi hagi aplicat esforços extraordinaris que signifiquin avenç considerable en l'explotació de les terres o d'alguna indústria agrícola".⁷¹

70 J. Maspons y Camarasa, "Una explotació agrícola modelo", *Rev. IACSI*, 5.12.1908 i 20.12.1908. Jaume Maspons visità can Busquets amb ocasió d'assistir a la inauguració del Sindicat Agrícola de Santa Coloma de Farners.

71 *Rev. IACSI*, 5.3.1916.

Rafael Baster va acompanyar els excursionistes en un llarg passeig per la finca que va acabar amb un refresc ofert per part del propietari, la seva esposa Victòria Robert, i les seves filles Victòria i Maria, de les quals derivava el nom de la finca com “Vila Victòria Maria”.⁷²

El mateix dia, des de les 11 del matí, es celebrà un concurs de tir al camp que posseïa la Societat de Tir Nacional a prop de la Font de Sant Salvador. El repartiment de premis i una altra ballada de sardanes a la plaça de la Constitució van posar fi als actes del congrés agrícola de Santa Coloma de Farners, tot i que la majoria dels congressistes ja havien marxat des de can Busquets cap a l'estació de Sils per emprendre el viatge de tornada.

Agraïments

Agraeixo a Narcís Figueras la invitació a presentar públicament aquest treball a Santa Coloma de Farners el 13 de juliol de 2016, amb motiu de la commemoració del centenari del XIXè congrés de la Federació Agrícola Catalana-Balear. El treball s’ha elaborat en el marc del projecte de recerca HAR2015-69620-C2-1-P i del grup de recerca consolidat 2014-SGR-1345.

---

72 Avui dia la “Vila Victòria Maria”, coneguda popularment com can Busquets, és propietat d’una immobiliària de Barcelona i, tot i que està inclosa en l’Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya, està abandonada i en ruïnes. Es dona la particularitat que s’ha fet popular pels seus fenòmens paranormals: segons les xarxes socials com Facebook o Twitter, can Busquets de Vallcanera “és un dels epicentres de fenòmens paranormals més ‘terrorífic’ de Catalunya” (*Diari de Girona*, 3.3.2015).

